

הלכה למעשה

עם רבני רשת בתי ההוראה הארצית 'המאורות'

האם ימעט באכילת המצה כשגורמת לו למיחושים?

מאת הגאון רבי אורן צדוק שליט"א //
ראש בית ההוראה 'נור ההוראה', ומרבני בית ההוראה

נדרשתי ללא שאלו לתופעה מצויה, שיש הממעטים באכילת המצה בימי הפסח משום שאינם חשים בטוב לאחר אכילתה, האם מבחינה הלכתית הנהגה זו נאותה.

הנה פשוט הדבר שאין המדובר לגבי אכילת כזית מצה שמצות עשה מן התורה לאכלה בליל יום טוב ראשון של הפסח, שבוה הוראה ברורה, שכל שאינו בכלל חולי אפילו שאין בו סכנה, חייב הוא באכילתה, ויאכלנה בדרכים שונות הנזכרות בספרי הפוסקים. שכל שהוא רק משום מיחוש שאינו נופל מחמתו למשכב או חולי שנחלה כל גופו, חייב הוא מן התורה באכילת כזית מצה. אולם בשאר הימים שאין חיוב לאכול מצה, הצורך הוא לידיע מספר פרטים אם בכל אופן רוצה לאכול ממנה אולם בשיעור מועט פחות מכזית.

ואף לדעת הגר"א במעשה רב (הלכות פסח אות קפ"ה), שדרש מן הפסוק 'שבעת ימים תאכל מצות', שיש מצוה מן התורה באכילתה, מכל מקום אינו חיוב ככזית ראשונה של ליל הפסח, ומשום כך העמיד הגר"א את גדר חכמים באכילתה בשאר ימים כ'רשות'. ועל כן החש בגופו מחמת אכילתה פשוט שאף לדעתו פטור הוא.

שיעור כזית במצת מכונה לפי מידות הנפח שהוא העיקר, לדעת מרן השלחן ערוך סימן תפ"ו הוא כחצי מצת מכונה, ולדעת רבינו הרמב"ם הוא בין שליש לרביע מצה, (יעויין שו"ת אורן של חכמים חלק שני סימן נ"ג ד"ה ומכיוון). וכיוון שלאכילת כמות זו נדרשת אכילה במספר פעמים שלא כבפת לחם, על כן הצורך לידיע על הדבר, היות שלא בכל אכילה שאוכל יש כזית.

עיון הפרשה

הכנת הלב לליל הסדר

אנו עומדים פחות משבועיים לפני הלילה הקדוש והנפלא – ליל הסדר הבעל"ט, דברים מעוררים ונפלאים וכתב הגאון רבינו ישי שרעבי זצוק"ל, רבה של שכונת מרמורק ברחובות ומזקני הרבנים בדור האחרון, בספרו 'מנחת ישי', ואלו הם דבריו הקדושים:

כמה גדול וקדוש הוא ליל הפסח ובו אפשר לזכות במעלות חשובות, ואם מבקש היצר הרע להכשילנו הרי החכם שעיניו בראשו משתדל בערב פסח להתגבר בכל כוחו על יצרו הרע ונועל בפניו את הדלת, ומקיים כל היום "שויתי ה' לנגדי וישמור המצה ממשוהו חמץ, אינו זוכה להשרות בקירבו טהרה וקדושה עליונה עד שיבער מפנימיות הלב, חשש חימוץ יצר הרע. כיצד מבערים חימוץ היצר, אור לארבעה עשר? בודקים את החמץ לאור הנר, בנר מצוה ובאור תורה יבדוק חימוץ היצר עד מקום שידו מגעת והשאר מבטלו בליבו, היינו שיכוון לבו לשמים. ואין ביעור חמץ אלא שריפה, בהתלהבות ובדביקות לה' יבער החמץ, היצר שבלבו.

וראה חולין (קמב.) ששם קוראת המשנה למצוות שילוח הקן "מצווה קלה", ופירש רש"י בטעם הדבר לפי שאין בה חיסרון כ"ס. הקשה בעל ה"אמרי אמת" מגור על פירושו, הרי כמה מצוות מצינו שאין בהן חיסרון כ"ס ולא נקראו מצוות קלות? אלא יש לומר ששילוח הקן, מלבד שאין בה חיסרון כ"ס, גם אינה דורשת הכנה, כמו שדרשו חז"ל (חולין קמא): "כי יקרא - פרט למזומן", ולכן היא נחשבת למצווה קלה, כי ההכנה עושה את המצווה לחמורה.

יש וההכנה למצווה גדולה אף יותר מהמצווה עצמה כמבואר בספרים בשם האר"י ז"ל, ומטעם זה אמר רבי יוסי (שבת ק"ח): "יהי חלקי ממתי בדרך מצווה", לא מתוך מצווה ביקש רבי יוסי למות, אלא בדרך למצווה, היינו מתוך הכנה למצווה. וכן כתב בספר "שם משמואל": מן הזמנים המקודשים נשאר הכל לפי ההזמנה וההכנה שהאדם מכין עצמו ליום טוב.

וכן מצינו שהכשר מצווה חשוב מהמצווה עצמה, שהדלקת הנרות כשרה בזר, אבל הטבת הנרות, יש אומרים שהיא הכשר מצוות ההדלקה ופסולה בזר. ועוד מצינו שיום הראשון של סוכות נקרא "ראשון לחשבון עונות", מה שאין כן בימים שבין יום הכיפורים לסוכות, שבהם עסוקים בהכנת המצוות, הרי שההכנה למצוות חשובה מהמצוות עצמן.

אין ערוך לאושר הנפלא שאפשר לזכות בו בליל פסח. גדולתו של הלילה הקדוש צריכה לעורר אותנו לחשוש שמא לא נדע להכשיר עצמנו אליו, על כן יתאמץ כל אחד להכין עצמו לקראת חג הפסח ולקבל את כל ההשגות העליונות והאורות הנפלאים שמופיעים ומתגלים בו.

ובעזרת ה' כשיכין עצמו בערב פסח ביראה ובאהבה יזכה להתעלות בליל הסדר במעלות העליונות ויקיים מצוות הלילה בקדושה ובטהרה, ורמו לדבר מובא בתהילים (עד, טז) "לך יום אף לך לילה", לאמור אם היום של ערב פסח לך הוא, אז אף הלילה של פסח לך הוא.

יחידי סגולה

ציצים ופרחים במשנת רבותינו

בעניין הכרפס שבלייל הסדר

הגאון רבינו חיים סנואני זצוק"ל מבאר במתק שפתיו (בספרו ארוז לבנון) ע"י משל נפלא הממחיש לנו את גודל מעלת הברכה על הפירות והמאכלים, וכה הם דבריו הנפלאים:

עוד דע אחי, כי כבר כתבנו שאין לך דבר בעולם בין ממיני המאכלים בין ממיני ריח, שאין בו רוחניות וגשמיות. גשמיות הוא מה שאוכל האדם או שמריח בו, והרוחניות הוא נכסה תחת אותו הגשמיות, והגשמיות היא בחינת לבוש וכסות לרוחניות. וכתבנו שעל ידי הברכה שמברך על אותו דבר הוא מסלק את רוחניותו למעלה, והגשמיות- הוא נכנס בגופו אם הוא מאכל, או הנהה ממנו בהרחה אם הוא ריח.

אך דע אחי, כי הנה אין הקדושה מתגברת על הקליפה השולטת עליה, אלא כשמוסיפים קדושה יתירה על אותה הקדושה אשר הקליפה שולטת עליה וסובבת אותה, ואז כיון ששורה קדושה יתירה על אותה הקדושה הטמועה בין הקליפה, היא עולה למעלה השמימיה.

והמשל בזה, כי הנה אם יש שני אנשים, כל אחד אוחז בחבירו ומכהו, והאחד חזק יותר מאחיו ונתגבר עליו, הנה אם יבוא אדם אחד להאיש ההוא אשר נעשה חלש נגד אחיו ויאמר לו: "התגבר עליו ואל יתגבר עליך"! הנה הוא מתעורר בגבורה נגד אחיו יותר ממנו, וחוזר אותו הגיבור להיות חלש נגד אחיו אשר היה חלש נגדו מקודם, והכל בכח דבר אחיו אשר דיבר נגדו ועל ידי אחיו נתעורר והיה גיבור.

וכן נמי המשל בקדושה, כי הנה כיון שהקדושה טמועה בין הקליפות, אינה מתגברת מעצמה לעלות למקומה, אלא על ידי העוצם בכוונה עצומה, ואז זוכה לעלות למעלה, כי היא מתגברת על הקליפה הסובבת עליה על ידי הקדושה היתירה שהשרה עליה האדם בכח כוונתו.

ולכן כשיש לו מאכל ורוצה לאוכלו, אז יברך עליו הברכה הראויה לו, ויכוין להשהות הקדושה על אותו דבר שאוכל, וכיון שאכל לאותו דבר נמצא שנכנסו הגשמיות והרוחניות תוך מעיו, ורבתה הקדושה על הקליפה, ואז כיון שהשלים לאכול, יברך הברכה הראויה לאותו מאכל שיאכל, ויכוין כשהוא מעלה הרוחניות של מאכל ההוא בתוך מעיו, ויכוין שע"י הבל פיו היוצא מפיו בשעת הברכה, יעלה אותה הרוחניות ותעבור דרך פיו לעלות למעלה, ושהקדושה תתגבר על הקליפה בכח המשך הקדושה שהמשיך על אותו דבר קודם אוכלו אותו, עד כאן מדבריו הקדושים.

(על פי שולחן מלכים - מאת הגאון רבי יוסף צברי שליט"א)

עיוני הלכה ומנהג

עוד בדיון הסבת תלמיד אצל רבו בליל הסדר (ב')

מאת: הגאון רבי אברהם עמרני שליט"א

בגיליון הקודם החילוננו לעסוק בדיון זה, בספק הגמ' בפסחים דף ק"י ע"א, והאם יש איסור להסב בפני רבו כשלא נתן לו רשות, ובדברי רבינו הרמב"ם בזה.

ואמנם מהשו"ע נראה דאין איסור להסב בפני רבו כשלא נתן לו רשות דכתב שם ס"ה תלמיד לפני רבו אינו צריך הסיבה משמע דאינו חייב להסב ואם ירצה להסב רשאי, וכן דייק החק יעקב שם סק"י מהשו"ע דאין איסור להסב בפני רבו וכתב דמלשון הרמב"ם הנ"ל והכל בו משמע דאסור לו להסב משום מורא וכבוד רבו.

אולם הא"ר שם סק"ו והמאמ"ר שם סק"ב כתבו בדעת השו"ע דאסור להסב בפני רבו אם לא נתן לו רשות ומש"כ השו"ע אינו צריך הסיבה לאו דוקא הוא.

עוד מתבאר מדברי הבי"ד דלא בעי נתינת רשות מפורשת מרבו שמסכים שתלמידו יסב, אלא כאשר רבו רואהו מיסב בפניו ושותק הוה כנתינת רשות, ומדבריו בשו"ע נראה שצריך רשות מפורשת דכתב תלמיד לפני רבו אינו צריך הסיבה וכו' א"כ יתן לו רבו רשות, כן דקדק החק יעקב שם סק"י, וכתב דכן הדין לכתחילה שיבקש התלמיד רשות מרבו להסב ולא יסמוך על שתיקתו דהיאך יסב לכתחילה על סמך שתיקתו דלמא יקפיד עליו רבו ונמצא שעבר אמורא רבו, ומש"כ הבי"ד אתלמידי דרבה שהסבו בפני רבם על סמך שתיקת רבה כיון שלא היו יודעים הדין שאסור להסב בפני רבם אך מי שידוע הדין אסור לכתחילה להסב על סמך שתיקת רבו עד שיתן לו רבו רשות מפורשת לכך, וכן מבואר במאמ"ר שם דאף שמתבאר בדברי הבי"ד דכל שרבו רואהו מיסב בפניו ושותק הוה כנתינת רשות אין לו להסב לכתחילה בלא נתינת רשות מרבו דלמא יקפיד רבו דאין כוונת הבי"ד דשרי לכתחילה להסב על סמך שתיקת רבו אלא דאם עבר והיסב ורבו רואהו ושתיק הוה כנתינת רשות.

ודין זה שאסור להסב בפני רבו אין חילוק בין רבו מובהק לשאינו מובהק ואפי' מרבו שאינו מובהק אסור להסב בפניו ללא רשות והוכיח כן הרא"ש בפסחים פרק ע"פ סוף סימן כ"י מדפריך ארב יוסף קח. מברייתא דתניא עם הכל אדם מיסב ואפי' תלמיד אצל רבו ומשני כי תניא ההיא בשוליא דנגרי ולא משני דהתם איירי ברבו שאינו מובהק ש"מ לא שנה רבו מובהק ול"ש רבו שאינו מובהק אסור להסב בפניהם ללא נתינת רשות, וכן פסק השו"ע שם דאפי' אינו רבו מובהק אין מיסב לפניו א"כ יתן לו רבו רשות.

ומש"כ הרמ"א שם דוקא כשאוכלים על שולחן אחד אבל אם אוכל על שולחן בפני עצמו צריך להסב אף בפני רבו ומקור דבריו הוא מהמהרי"ד והביאו בדר"מ סק"ג ע"ש.

הנה מסתימת השו"ע נראה שלא הסכים לחילוק זה ואף שהתלמיד אוכל על שולחן אחר ורבו אוכל בשולחן אחר אסור לתלמיד להסב בפני רבו ללא נתינת רשות, אכן הפר"ח תמה על דין זה שכתב הרמ"א דמנין יצא דין זה, דכל שרבו רואהו אסור להסב משום מורא רבו.

ובשה"צ שם סק"ב כתב לבאר דעת הרמ"א שפסק דתלמיד שיושב בשולחן אחר שלא עם רבו רשאי להסב בפני רבו דהיות ומקור דין זה הוא מהמר"י וכנ"ל ומהר"יב ס"ל דמה שאמרו תלמיד לפני רבו אין צריך הסבה היינו דאינו צריך אבל אם ירצה יכול להסב וליכא איסורא כמובא בדר"מ שם משום כן היקל דאם התלמיד יושב בשולחן אחר אף שהוא בפני רבו צריך להסב אבל לדין דקיי"ל דתלמיד אצל רבו אסור להסב א"כ נתן לו רשות. א"א להקל בזה וכמש"כ הפר"ח, ובמשנ"ב שם סק"ג י"ח כתב בשם הפר"מ דבאופן זה שהתלמיד יושב בשולחן אחר טוב שיטול מרבו רשות אבל ללא רשות איסורא איכא אף כשיושב התלמיד בשולחן אחר וכדעת הפר"ח.

העולה לדינא דתלמיד שמתארח אצל רבו בליל הסדר, ומצוי הדבר בבחורים בעלי תשובה שאין יכולים לשהות בבית הוריהם בליל הסדר ומתארחים אצל אחד מרבני הישיבה, אסור לתלמיד להסב בפני רבו ואפי' הוא רבו שאינו מובהק א"כ יתן לו רבו רשות להסב.

רשת בתי ההוראה
המאורות
 להוראות קודש תינו
 מוסדות חינוך וחינוך
מוקד ההלכה הארצי
 שעל ידי רשת בתי ההוראה
חייגו בכל עת: *8416
 ישראל - 03-30-88-88-5
 ארה"ב - 151-8613-0185
 ניתן לשלוח שאלות במייל, ולקבלת העלון מדי שבוע
 בדוא"ל - שלחו ל:
 sm088302222@gmail.com | או באמצעות
 אתר המאורות: kav.meorot.net

לתרומות והקדשות לזיכוי הרבים
 בארץ ובעולם - חייגו: 08-9302-302